

УДК 331.25-057.36

Н.А. ЧЕРЕДНІЧЕНКО, Харківський національний університет внутрішніх справ

ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖІНОК-ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Ключові слова: пенсійне забезпечення, жінки-працівники, органи внутрішніх справ

Складовою частиною соціального захисту жінок-працівників органів внутрішніх справ є їх соціальне забезпечення, в тому числі: надання медичної допомоги, пенсій та інших видів забезпечення у зв'язку з настанням життєвих обставин, які тягнуть за собою втрату чи зниження заробітку, підвищені витрати, малозабезпеченість.

Однією з соціальних гарантій забезпечення непрацездатних громадян у встановлених законодавством випадках є пенсійне забезпечення. Пенсія – це зароблена трудом особиста власність громадянина, право на яку, згідно ст.41 Конституції України, охороняється законом [1, с.142]. Функція держави в регулюванні пенсійного забезпечення полягає у створенні правової бази, в якій визначені умови надання забезпечення, а також механізми доведення пенсій до пенсіонерів – від формування Пенсійного фонду та розподілу засобів до процедури призначення і виплати пенсії.

В юридичній літературі питання пенсійного забезпечення працівників органів внутрішніх справ розглядалося в працях Н.Б. Болотіної, В.С. Венедіктова, В.Я. Гоца, М.М. Клемпарського, К.Ю. Мельника, І.М. Сироти, де вони досліджували пенсійне забезпечення працівників ОВС в цілому, не зосереджуючи уваги на особливості пенсійного забезпечення жінок, які проходять службу в ОВС. Тому метою даної статті є заповнення цієї прогалини, зокрема, розкрити питання видів нарахування та механізму виплат пенсій жінкам-працівникам ОВС. Її новизна полягає у встановленні різниці між пенсійним

забезпеченням жінок-працівників ОВС та інших категорій жінок-державних службовців.

Пенсійне забезпечення жінок-працівників органів внутрішніх справ здійснюється відповідно до Законів України “Про пенсійне забезпечення”, “Про пенсійне забезпечення військовослужбовців і осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб” [2], “Про державну службу” [3].

Робота з питань пенсійного забезпечення в системі Міністерства внутрішніх справ України здійснюється пенсійними службами фінансово-економічних відділів управлінь внутрішніх справ Республіки Крим, областей, м. Севастополя і Головного управління внутрішніх справ м. Києва у взаємодії з кадровими апаратами і медичними службами МВС. Вона полягає у своєчасному призначенні пенсій, веденні персонального обліку пенсіонерів, що обслуговуються, роз'ясненні пенсійного законодавства.

Згідно ст.1 Закону України “Про пенсійне забезпечення військовослужбовців і осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ” встановлюються наступні види пенсійного забезпечення:

- довічна пенсія за вислугу років;
- пенсія по інвалідності;
- пенсія в разі втрати годувальника.

Право на пенсію за вислугу років мають:

- жінки рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, які мають на день звільнення вислугу на службі 20 років і більше;

- жінки середнього, старшого і вищого начальницького складу органів внутрішніх справ, звільнені зі служби за віком, у зв'язку із хворобою, скороченням штатів або обмеженим станом здоров'я, які на день звільнення досягли 45-річного віку та мають загальний трудовий стаж 25 календарних років і більше, з яких не менше 12 років і 6 місяців становить служба в органах внутрішніх справ.

У науковій літературі не має однозначної думки щодо поняття “пенсія за вислугу ро-

ків” як виду соціального забезпечення. Так, І.М.Сирота визначає таку пенсію як щомісячні виплати з Пенсійного фонду, державного бюджету, інших джерел фінансування, що призначаються довічно в розмірі, співвіднесеному з минулим заробітком (винагородою), особам, які мають установлений законом спеціальний стаж (вслугу років), а услуга років – це особливий вид спеціального стажу окремих категорій працівників, який надає право на пенсію зі віком [1, с.165]. На думку В.С. Андреева, пенсіями за услугу років вважаються щомісячні виплати з фондів для непрацездатних, котрі призначаються довічно у розмірі, що прямо залежить від одержаної раніше заробітної плати чи іншої винагороди, особам, які мають встановлений законом спеціальний стаж (вслугу років) [4, с.84].

Проаналізувавши законодавче закріплення та думки вчених, можна виділити наступні риси такого явища, як пенсія за услугу років:

- це щомісячні виплати;
- вони здійснюються з визначеного законодавством фонду (фондів);
- вони призначаються і виплачуються довічно;
- розмір виплат залежить від розміру посадового окладу, що працівник одержував у минулому;
- виплати призначаються і виплачуються особам, які мають установлений законом спеціальний стаж (вслугу років). Хотілося би відмітити, що стаж офіційно у Законі “Про державну службу” немає назви “вслуга років”, однак критерії оцінки державної служби та пільги, які надаються за неї, надають право віднести цей стаж до спеціального стажу роботи – услуги років.

Важливою умовою для призначення пенсії за услугу років є стаж роботи за спеціальністю (хоча іноді для призначення пенсії за услугу років встановлюється як вік, так і стаж). Жінкам-працівникам органів внутрішніх справ пенсії призначаються за наявністю певної услуги років служби, зазвичай незалежно від віку, інколи в сукупності з ві-

ковими та іншими обставинами (хворобою, скороченням штату тощо).

Пенсії за услугу років призначаються в таких розмірах:

а) жінкам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, які мають услугу 20 років і більше: за услугу 20 років – 50 %, а звільненим у відставку за віком або станом здоров’я – 55 % відповідних сум грошового забезпечення; за кожний рік услуги понад 20 років – 3 % відповідних сум грошового забезпечення;

б) жінкам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, які мають загальний трудовий стаж 25 календарних років і більше, з яких не менше 12 років і 6 місяців становить служба в органах внутрішніх справ: за загальний трудовий стаж 25 років – 50 %, і за кожний рік стажу понад 25 років – 1 % відповідних сум грошового забезпечення;

в) жінкам, зазначеним у пунктах “а” і “б”, які брали участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи під час проходження служби і віднесені до категорії 1, розмір пенсії за услугу років збільшується на 10 %, а віднесеним до категорії 2, 3 і 4 – на 5 % відповідних сум грошового забезпечення.

Одразу хотілося би відмітити, що загальний розмір пенсії не може перевищувати 85 % відповідних сум грошового забезпечення, а особам, які брали участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи під час проходження служби і віднесені до категорії 1 – 95 %, а віднесеним до категорії 2, 3 і 4 – 90 %.

Наступним видом пенсії, що призначаються жінкам-працівникам органів внутрішніх справ, є пенсія по інвалідності. Цей вид пенсії як соціально-юридичне явище є одним із видів соціального захисту непрацездатних громадян, зокрема жінок-працівників органів внутрішніх справ. Пенсії по інвалідності притаманні загальні риси усіх видів пенсій (вона призначається на тривалий час чи безстроково, виплачується щомісячно у грошовій формі, залежить від грошового забезпечення та обумовлена службово-трудовою

діяльністю інваліда), але в основі пенсії по інвалідності лежить чітко виражена непрацездатність громадянина. З встановленням інвалідності пов'язано виникнення права на пенсії.

Право на пенсію по інвалідності мають жінки-працівники органів внутрішніх справ, які стали інвалідами, якщо інвалідність настала в період проходження ними служби чи не пізніше 3 місяців після звільнення зі служби, або якщо інвалідність настала пізніше цього строку, але внаслідок поранення, контузії, каліцтва чи захворювання, одержаних у період проходження служби.

Групи і причини інвалідності, а також час її настання встановлюються медико-соціальними експертними комісіями, які діють на підставі: Положення про медико-соціальну експертизу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22.02.1992 р., № 83 [5]; Положення про порядок організації і проведення медико-соціальної експертизи втрати працездатності, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 04.04.1994 р., № 221 [6]; Інструкції про встановлення груп інвалідності громадян, що затверджена наказом Міністра охорони здоров'я України від 28.12.1991 р., № 16.01/20 [7].

Для встановлення інвалідності хворі направляються до медико-соціальної експертної комісії (МСЕК). Направлення хворих на огляд МСЕК видається лікувально-консультаційною комісією відповідного медичного закладу МВС України, яка підтверджує стійкий чи безповоротний характер захворювання, а також у тому випадку, коли хвора була звільнена від служби протягом 4 місяців від дня настання тимчасової непрацездатності чи протягом 5 місяців від дня настання непрацездатності. У випадку, коли МСЕК не визначає таку хвору інвалідом, а визнає її тимчасово непрацездатною, то останній продовжується лікарняний лист. Огляд у органі МСЕК повинен здійснюватися не пізніше семи днів з дня надходження необхідних документів. Якщо комісія не винесла рішення про продовження строку тим-

часової непрацездатності, лікарняний лист закривається датою огляду. У випадку визначення хворої інвалідом, інвалідність встановлюється з дня надходження відповідних документів.

Жінкам-працівникам ОВС пенсії по інвалідності призначаються на весь час інвалідності. У зв'язку з тим, що певні види інвалідності настають внаслідок захворювань, то через деякий час може настати й одужання особи. Тому залежно від порушень функцій організму та з метою нагляду за ефективністю лікування здійснюється періодичний огляд інвалідів через один-три роки. Позачерговий огляд проводиться у разі зміни стану здоров'я і стану працездатності чи виявлення фактів необґрунтованого винесення рішення про встановлення групи інвалідності. Із зміною групи інвалідності, що настала після призначення пенсії, відповідно змінюється і розмір пенсії. Якщо при цьому у інваліда війни здоров'я погіршується у зв'язку із загальним захворюванням, трудовим каліцтвом або професійним захворюванням, пенсії перераховуються за новою групою інвалідності із збереженням її причин.

Важливу роль у справі соціального забезпечення жінок-працівників ОВС та членів їх сімей відіграють пенсії у зв'язку з втратою годувальника, що пов'язується з необхідністю забезпечення непрацездатних членів сім'ї, які знаходилися на утриманні померлого. Законодавство називає три основні умови призначення даної пенсії: смерть годувальника, непрацездатність членів сім'ї та утримання.

Під пенсією на випадок втрати годувальника необхідно розуміти щомісячні виплати, призначені у зв'язку з втратою годувальника непрацездатним членам його сім'ї, які знаходилися на його утриманні, у розмірах, співвіднесених із заробітком годувальника. Головна особливість такої пенсії полягає в тому, що пенсійне забезпечення членів сім'ї у багатьох випадках має похідний характер від права на пенсію іншої особи, яка є годувальником. Смерть позбавляє сім'ю померлого доходів від його професійної діяльності.

У цьому разі держава, виявляючи гуманність, надає допомогу сім'ї, яка через смерть годувальника втратила кошти для існування [8, с.146]. Даний вид пенсій має як ознаки, які притаманні усім іншим видам пенсій (щомісячні виплати, виплати із визначеного законодавством фонду), так і специфічні властивості (співвіднесеність із грошовим забезпеченням померлого, виплата тільки непрацездатним членам сім'ї).

Згідно Закону України "Про пенсійне забезпечення військовослужбовців і осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб" [2], пенсії в разі втрати годувальника сім'ям осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ призначаються, якщо годувальник помер у період проходження служби або не пізніше 3 місяців після звільнення зі служби чи пізніше цього строку, але внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних у період проходження служби, а сім'ям пенсіонерів з числа цих осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ – якщо годувальник помер у період одержання пенсії або не пізніше 5 років після припинення її виплати.

Право на пенсію в разі втрати годувальника мають непрацездатні члени сімей загиблих, померлих або таких, що пропали безвісті осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, які перебували на їх утриманні. Незалежно від перебування на утриманні годувальника, пенсія призначається: непрацездатним дітям; непрацездатним батькам і дружині (чоловікові), якщо вони після смерті годувальника втратили джерело засобів до існування, а також непрацездатним батькам і дружині (чоловікові) осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, які загинули чи померли або пропали безвісти в період проходження служби або пізніше внаслідок поранення, каліцтва чи захворювання, що мали місце під час служби.

Після визнання суб'єктивного права на пенсійне забезпечення з приводу смерті годувальника за кожною особою закріплюється

право на одну загальну пенсію і встановлюється єдиний розмір останньої на весь склад сім'ї, а здійснення права на її одержання надається будь-якому її члену. Незалежно від перебування на утриманні годувальника пенсія в разі втрати годувальника також призначається: непрацездатним дітям; непрацездатним батькам і дружині (чоловікові), якщо вони після смерті годувальника втратили джерело засобів до існування, а також непрацездатним батькам і дружині (чоловікові) осіб рядового і начальницького складу ОВС, які загинули, померли чи пропали безвісті в період проходження служби або пізніше внаслідок поранення, контузії, каліцтва, захворювання, що мали місце під час служби.

Пенсії в разі втрати годувальника призначаються в таких розмірах:

а) членам сімей осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, які померли внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, одержаних при захисті Батьківщини, ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи або виконанні службових обов'язків, або внаслідок захворювання, пов'язаного з перебуванням на фронті, у партизанських загонах і з'єднаннях та підпільних організаціях і групах, визнаних такими законодавством України, ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи чи участю у бойових діях у мирний час – 40 % заробітку годувальника на кожного непрацездатного члена сім'ї. В таких же розмірах, незалежно від причин смерті годувальника, обчислюються пенсії членам сімей померлих пенсіонерів з числа інвалідів війни та членам сімей, до складу яких входять діти, які втратили обох батьків;

б) сім'ям осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, які померли внаслідок каліцтва, одержаного в результаті нещасного випадку, не пов'язаного з виконанням службових обов'язків, або внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням служби, - 30 % заробітку годувальника на кожного непрацездатного члена сім'ї.

Наприкінці розгляду питання пенсійного забезпечення жінок-працівників органів вну-

трішніх справ хотілося би звернути увагу на протиріччя, які виникають у питаннях пенсійного забезпечення жінок-працівників органів внутрішніх справ та інших категорій державних службовців, а саме:

1. Згідно ст.12 Закону України “Про пенсійне забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького та рядового складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб” [2], право на пенсію за вислугу років мають особи начальницького та рядового складу органів внутрішніх справ, які мають на день звільнення зі служби вислугу на службі в органах внутрішніх справ 20 років і більше, а також які на день звільнення досягли 45-ти річного віку і мають загальний трудовий стаж 25 років і більше, з яких не менше 12 календарних років і 6 місяців становить служба в органах внутрішніх справ. В той час як інші жінки-державні службовці мають право на отримання пенсій при загальному стажі 20 років, у тому числі не менше 10 років державної служби, а їх пенсійний вік становить 55 років.

2. Жінкам-працівникам ОВС пенсії за вислугу років призначаються в таких розмірах: жінкам-працівникам ОВС, які мають вислугу 20 років і більше, - 55 % відповідних сум грошового забезпечення та за кожний рік вислуги понад 20 років – 3 % відповідних сум грошового забезпечення, а жінкам-працівникам ОВС, які мають загальний трудовий стаж 25 календарних років і більше, з яких не менше 12 років і 6 місяців становить служба в органах внутрішніх справ, за загальний трудовий стаж – 50 % і за кожний рік стажу понад 25 років – 1 % відповідних сум грошового забезпечення. Загальний розмір пенсій жінкам-працівникам ОВС не повинен перевищувати 85 % відповідних сум грошового забезпечення. В той час, згідно Закону України “Про державну службу” [3], інші жінки-державні службовці одержують пенсію в розмірі 80 % суми їх грошового окладу з урахуванням передбачених законодавством надбавок без обмеження граничного розміру пенсій. Пенсія жінці – державному службовцю виплачується у повному розмірі незале-

жно від її заробітку після виходу на пенсію. За кожний повний рік роботи понад 10 років на державній службі пенсія збільшується на один відсоток заробітку, але не більше 90 % посадового окладу з урахуванням надбавок без обмеження граничного розміру пенсій.

3. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 393 “Про порядок обчислення вислуги років, призначення та виплату пенсій і грошової допомоги особам офіцерського складу, прапорщикам, мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам начальницького та рядового складу органів внутрішніх справ та членам їх сімей” [9], жінки-працівники органів внутрішніх справ у разі виходу на пенсію отримують грошову допомогу у розмірі 5-місячного грошового забезпечення. Іншим жінкам-державним службовцям у разі виходу на пенсію при наявності стажу державної служби не менше 10 років виплачується грошова допомога в розмірі 10 місячних посадових окладів.

З наведених протиріч випливає: жінки-працівники органів внутрішніх справ як державні службовці отримують пенсію розміром майже на 30 % нижче, ніж інші категорії жінок-державних службовців; загальний розмір пенсій жінок-працівників ОВС не повинен перевищувати 85 % від сум грошового забезпечення, водночас як згідно з Законом України “Про державну службу” загальний розмір пенсій державних службовців не обмежується. Жінки-працівники ОВС при виході на пенсію отримують грошову допомогу у розмірі 5-місячного грошового забезпечення, а жінки-державні службовці інших категорій – у розмірі 10 місячних посадових окладів.

На підставі вищевикладеного можна стверджувати, що законодавство про пенсійне забезпечення жінок-працівників органів внутрішніх справ не збалансоване та потребує подальшого вдосконалення, а саме усунення протиріч між нормативними актами, які регулюють пенсійне забезпечення жінок-працівників органів внутрішніх справ та інших категорій жінок-державних службовців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сирота И.М. Право социального обеспечения в Украине: Учебник. –Х.: «Одиссей», 2002. –384 с.

2. Закон України “Про пенсійне забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб” від 9.04.1992 р. // ВВР України. –1992. -№ 29. -Ст.399.

3. Закон України “Про державну службу” від 16.12.1993 р., № 3723-ХІІ // ВВР України. -1993. -№ 52. -Ст.490.

4. Андреев В.С. Социальное обеспечение в СССР (правовые вопросы). –М.: Юрид. лит., 1971. –256 с.

5. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про медико-соціальну експертизу і Положення про індивідуальну програму реабілітації та адаптації інвалідів” від 22.02.1992 р., № 83 // Збірник постанов України. -1992. -№ 3. -Ст.68.

6. Постанова Кабінету Міністрів України “Порядок організації та проведення медико-

соціальної експертизи втрати працездатності” від 4.04.1994 р., № 221 // ЗП України. -1994. -№ 8. -Ст.190.

7. Наказ Міністра охорони здоров’я України “Про затвердження Інструкції про встановлення груп інвалідності громадян” від 28.12.1991 р., № 16.01/20 // Соціальне забезпечення в Україні: Збірник законодавчих актів та офіційних документів. -1992. -Вип.2. -С.60-64.

8. Венедіктов В.С., Іншин М.І. Організаційно-правові засади проходження служби в органах внутрішніх справ України: Наук.-практ. посібник. –Харків: Вид-во нац. ун-ту внутр. справ, 2002. –164 с.

9. Постанова Кабінету Міністрів України “Про порядок обчислення вислуги років, призначення і виплати пенсій грошового утримання особам офіцерського складу, прапорщикам, мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби і військової служби за контрактом, особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та членам їх сімей” від 17.07.1992 р., № 393. // ЗП України. -1992. -№ 7. -Ст.182.

Чередніченко Н.А. Пенсійне забезпечення жінок-працівників органів внутрішніх справ // Форум права. -2007. -№ 2. –С.239-244 [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-2/07hnaovs.pdf>

Розкриті види пенсійного забезпечення жінок-працівників органів внутрішніх справ; наведена порівняльна характеристика нарахування їм пенсії, а також іншим категоріям жінок-державних службовців; показана незбалансованість законодавства про пенсійне забезпечення жінок-працівників органів внутрішніх справ України.

Чередніченко Н.А. Пенсионное обеспечение женщин-работников органов внутренних дел

Раскрыты виды пенсионного обеспечения женщин-работников органов внутренних дел; приведена сравнительная характеристика начисления им пенсии, а также другим категориям женщин-государственных служащих; показана несбалансированность законодательства о пенсионном обеспечении женщин-работников органов внутренних дел Украины.

Cherednichenko N.A. Pensions provision of women-workers in law-enforcement bodies

Kinds of a provision of pensions for women-workers of law-enforcement bodies are opened; the comparative characteristic of charge is given by him pension, and also to other categories of women-civil servants; absence of balance in the legislation on a provision of pensions for women-workers in law-enforcement bodies of Ukraine is shown.